

Nr 59.

Av herr **Nordström** i Kramfors **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till uppförande av central beklädnadsverkstad.*

I bilaga 25 till årets statsverksproposition, kapitalbudgeten, punkt 31, har föredragande statsrådet i enlighet med förslag av försvarets fabriksstyrelse föreslagit, att de båda hitintills till Karlskrona och Stockholm förlagda beklädnadsverkstäderna måtte nedläggas och i stället en ny uppföras på annan plats för åstadkommande av en ur driftsekonomiska synpunkter nödvändig rationalisering.

Mot statsrådets motiveringar för denna centralisering finns intet att anmärka. Utan tvivel har en statens egen beklädnadsproduktion en mycket viktig funktion att fylla. Vid valet av plats för den nya statliga beklädnadsverkstaden har statsrådet Sköld emellertid med en enligt vår mening ohållbar motivering avvisat förslaget om att förlägga denna nya uniformsverkstad till Norrland.

Riksdag och regering ha under de senaste 20-tal åren upprepade gånger tvingats behandla näringslivets oförmåga att rationellt utnyttja arbetskraften. Arbetslöshetskriserna i början av 20- och 30-talen ställde på allvar frågan om samhällets medverkan till en utjämning i arbetstillgången. Speciellt den ensidiga inriktningen av industrien i norrlandsdistrikten framtvingade inte bara kostsamma understödsåtgärder utan också frågan om statens medverkan för åstadkommande av en mera allsidig utbyggnad av näringslivet speciellt i dessa områden. Åtskilliga gånger under de senaste åren ha både riksdag och regering erkänt nödvändigheten av rationellare fördelning av näringsföretag över hela landet. Statsrådet Sköld ger också i nu aktuella fall en platonisk honnör åt principen om en bättre fördelning, i det han säger:

”Med hänsyn till önskvärdheten av att statsverket i sin mån främjar en lämplig fördelning över landet av näringsföretag vore givetvis en förläggning till Norrland att ur principiell synpunkt förorda.”

Efter detta offer på principens altare anser sig emellertid statsrådet böra föreslå förläggningen av den nya beklädnadsverkstaden till mellersta Sverige. Under i övrigt lika gynnsamma betingelser på ett antal olika platser avslår statsrådet förslaget om verkstadens förläggning till Kramfors stad med motivering att fraktkostnaderna bleve så stora, att ett önskvärt driftsekonomiskt resultat inte skulle kunna uppnås.

Bortsett från att Norrland utifrån en sådan motivering väl aldrig skulle kunna komma i fråga som förläggningsplats för näringsföretag för hemmamarknaden, om riksdag och regering kapitulera för de enklaste hinder som

resa sig i vägen för den av alla önskade differentieringen av näringslivet, är det i detta speciella fall inte heller helt riktigt, att det ur statsfinansiella synpunkter skulle vara ofördelaktigt med förläggning till Kramfors av den tilltänkta beklädnadsverkstaden.

Även om det för försvarets fabriksstyrelse såsom affärsdrivande verk skulle vara något mindre gynnsamt med verkstadens förläggning till Kramfors med en framräknad merkostnad i frakter på 30 000 kronor, ha de kommunala myndigheterna i Kramfors i en inlaga till regeringen visat, att statsverket i sin helhet i verkligheten kan räkna med en inte oväsentlig besparing genom verkstadens förläggning till Kramfors. Då vi anse de uppgifter som de kommunala myndigheterna i sin inlaga till departementet anfört så betydelsefulla för en riktig behandling av denna fråga, ta vi oss friheten att anföra det väsentligaste i denna inlaga vari sägs:

PM

till belysande av skälen för *förläggande till Gudmundrå* av försvarets beklädnadsfabrik.

Vid prövningen av frågan huruvida statsmakterna böra förlägga den av försvarets fabriksstyrelse planerade beklädnadsfabriken till Gudmundrå kommun synas följande faktorer böra tillmätas betydelse, nämligen:

1. befolkningsutvecklingen;
2. industriens nuvarande struktur;
3. arbetslöshetens utveckling och omfattning;
4. det allmännas omkostnader för lindrande av arbetslöshetens verkningar;
5. skattebelastningen samt
6. tillgången på kvinnlig arbetskraft.

I fråga om dessa synpunkter må följande anföras:

1. *Beträffande befolkningsutvecklingen:*

Antalet innevånare i *Gudmundrå kommun* under nedan angivna år har utgjort:

den 1/1 1920	11 938
„ 1/1 1930	15 192
„ 1/1 1940	15 035
„ 1/1 1944	13 549

Av dessa siffror framgår, att kommunen under de senaste åren visar en vikande befolkningsutveckling. Verkställda undersökningar ha givit vid handen, att den främsta orsaken till folkminskningen är utflyttning och att denna utflyttning främst omfattar de yngre arbetsföra åldrarna. Åtskilliga av de anställningar som kommunmedlemmar erhållit utanför kommunen äro helt naturligt av kortare varaktighet och återvända i många fall vederbörande till hemorten efter arbetsperiodens slut. Många hava dock erhållit stadigvarande anställningar med definitiv förflyttning som följd. Dessa utflyttningar hava givetvis sin förklaring i bristande försörjningsmöjligheter inom kommunen, vilket inte minst är beroende på att kommunens industri uppbyggs på enbart skogens produkter. En differentiering av industrien inom kommunen skulle utan tvivel motverka dessa ogynnsamma förhållanden.

2. *Beträffande industriens nuvarande struktur:*

De inom kommunen dominerande företagen, trävaru- och pappersmasse-industrierna, äro som exportindustrier särskilt konjunktur känsliga och ha till följd härav haft synnerligen oregelbunden drift. Till detta komma dessutom omständigheter, som på lång sikt ha ännu större betydelse, nämligen förändringar i råvarutillgången, förändrade konsumtionsfaktorer samt tekniska förändringar med rationaliseringar som följd, som i sin tur medfört arbetslöshet och dryga kostnader för stat och kommun för densammats motverkande.

3. *Arbetslöshetens utveckling och omfattning:*

Vad som ovan anförts i fråga om befolkningsutveckling och industriernas struktur avspeglar sig helt naturligt i arbetslöshetsstatistiken.

Antalet hjälpsökande arbetslösa hos arbetslöshetsnämnden inom kommunen har under nedan angivna år utgjort:

År	Antal (årsmedeltal)
1931	653
1933	1 221
1937	231
1938	239
1939	188
1940	147
1941	215
1942	133
1943	117
1944	295

Bekämpandet av denna långvariga omfattande arbetslöshet har helt naturligt medfört stora kostnader för det allmänna. Totalkostnaderna för arbetslöshetslindrande åtgärder inom kommunen för åren 1921—1944 uppgå till ej mindre än kronor 4 898 069:29, varav i statsbidrag erhållits kronor 1 976 627:88. Härtill komma kostnaderna för anläggning av vattenverket, vilken anläggning kommit till stånd med arbetslösheten som främsta motivering. Bruttokostnaderna för vattenverkets anläggning uppgå för åren 1935—1941 till kronor 2 066:44.

5. *Beträffande skattebelastningen:*

Skattetrycket inom kommunen under tioårsperioden 1935—1944 framgår av följande sammanställning:

År	Skattekr.	Uttax. per sk. kr.	Summa uttax.
1935	70 229:49	12:—	990 542:73
1936	81 494:64	10:50	1 185 253:12
1937	81 761:34	12:—	981 136:88
1938	102 298:59	11:—	1 125 284:49
1939	100 912:62	11:—	1 110 038:82
1940	96 931:30	13:—	1 260 106:90
1941	109 006:55	14:50	1 580 594:98
1942	99 554:81	16:70	1 662 565:33
1943	111 479:06	16:—	1 783 664:96
1944	135 105:73	14:—	1 891 480:22

Till dessa kommunala utskylder komma dessutom landstingsskatt och tingshusmedel samt tidigare jämväl vägs katt, varav följer, att skattebelastningen inom kommunen är relativt hög och att kommunen varit i behov av och erhållit statligt skatteutjämningsbidrag med betydande belopp.

Skattelindringsbidrag hava under tioårsperioden 1935—1944 utgått till kommunen med följande belopp:

År	Skattelindringsbidrag kr.	Utgörande per skattekr.
1935	201 677: —	2: 83
1936	148 536: —	1: 82
1937	183 202: —	2: 24
1938	85 340: 18	0: 83
1939	93 118: —	0: 93
1940	159 840: —	1: 65
1941	330 638: —	3: 02
1942	436 152: 24	4: 39
1943	432 539: —	3: 90
1944	377 081: —	2: 80
Tillhoppa för 10 år	kronor 2 448 123: 42	

6. Tillgången på kvinnlig arbetskraft:

Enär inom kommunen inte för närvarande finnes någon industri, som syster sätter kvinnlig arbetskraft, finnes sådan arbetskraft tillgänglig inom kommunen och i angränsande kommuner. Inga svårigheter komma därför att möta att erhålla erforderlig arbetskraft till förenämnda fabrik. Beträffande arbetskrafttillgången åberopas statens arbetsmarknadskommissionens yttrande och förslag i ärendet.

Sammanfattning:

Befolkningsutvecklingen inom kommunen liksom inom Västernorrlands län i övrigt företer en från landet i övrigt avvikande tendens.

Med hänsyn till att större delen av kommunens invånare har sin utkomst av skogsindustrien är kommunen synnerligen beroende av internationella lågkonjunkturer som medföra exportsvårigheter.

Därav följer, att när trävaruindustrierna inom kommunen stanna eller inskränka driften, antingen på grund av bristande avsättningsmöjligheter eller råvarubrist, kommunen drabbas såväl socialt som ekonomiskt på ett helt annat sätt än om industrien vore mera differentierad.

Dessa problem beröras för övrigt i kommissionens för ekonomisk efterkrigsplanering betänkande av den 29 juni 1945 angående vissa arbetsmarknadsfrågor, vartill hänvisas och vari det på tal om arbetskraftens rörlighet heter:

”Samtidigt uppkommer emellertid spørsmålet, huruvida en mera fullständig anpassning på arbetsmarknaden i framtiden kan komma till stånd enbart på denna väg. Frågan blir, om inte därjämte särskilda åtgärder behöva vidtagas för att påverka näringslivets lokalisering. Alla orter med folkminskning riskera att få en befolkning med olämplig köns- och åldersstruktur. Bostadsbestånd, skolor och andra anläggningar tendera på sådana orter att icke bli fullt utnyttjade, samtidigt som för den utflyttade befolkningen nya sådana

byggnader och anläggningar kunna behöva produceras. Det lokala skatte-trycket visar benägenhet att stiga, och enskilda fastighetsägare kunna göra stora förluster. Dessa förhållanden innebära icke endast sociala olägenheter, de betyda också samhällsekonomiska förluster, som det vore angeläget att söka undvika. Även oavsett det förhållandet, att allt fler orter kunna utsättas för folkminskning, har lokaliseringsfrågan stor betydelse för möjligheterna att mera fullständigt utnyttja arbetskraften. Inom områden, där arbetstillgången är särskilt obeständig — t. ex. Västernorrlands län, föreligger stort behov att dit förlägga speciell antisäsong- och antikonjunkturindustrier.”

Vid det förhållandet, att Gudmundrå kommun befinner sig i en sådan särställning som ovan omförmäles, bör det vara ett *hela samhällets* (statens och kommunens) *intresse att andra försörjningsmöjligheter än skogsindustriens* tillföras denna kommun, ty om den utveckling som pågår fortsätter, kommer bland annat åldersfördelningen inom kommunen, på grund av utflyttning av de arbetsföra åldrarna, att bli sådan att kommunens självförsörjningsmöjligheter mer och mer begränsas och behovet av statliga skattelindringsåtgärder m. m. bliva större.

I och för att råda bot mot här ovan åberopade ogynnsamma förhållanden synes förläggandet av försvarets beklädnadsfabrik till Gudmundrå kommun vara väl befogat.

De merkostnader, som försvarets fabriksstyrelse funnit skulle uppkomma genom högre fraktkostnader om fabriken förlägges till Gudmundrå i stället för Avesta, skulle mer än väl uppvägas av de fördelar i socialt och ekonomiskt hänseende som skulle vinnas icke blott för Gudmundrå kommun utan även för staten, som utan tvivel härigenom skulle undkomma att lämna så betydande skattelindringsbidrag och andra statsbidrag till kommunen som hittills varit fallet.

Då Gudmundrå kommun ställer tomt till förfogande kostnadsfritt för fabriken och fabrikschefens bostadshus, kan ordna tillfredsställande bostäder åt fabriken arbetare, leverera vatten och elektrisk ström till billigt pris och för övrigt kan bjuda synnerligen goda lokala kommunikationer, föreligga sålunda så tungt vägande skäl för fabriken förläggande till Gudmundrå, att kommunen vågar hoppas, att fabriken förlägges till kommunen.

För Gudmundrå kommun:

F. J. Nordin.

Av denna inlaga framgår bland annat, att statsverket utöver de stora summor som direkt utbetalats för arbetslöshetsbekämpande åtgärder under tioårsperioden 1934—1944 utbetalat kronor 2 448 123: 42 i skattelindringsbidrag.

Under högkonjunktrens bästa år 1938 fick statsverket utbetala över kronor 85 000: — i skattelindring till kommunen, och 1944 uppgick detta bidrag till kronor 377 081: —. För nu pågående verksamhetsår beräknas skattelindringsbidraget till Kramfors till omkring kronor 250 000: —.

Det kan inte råda någon tvekan om att därest den planerade beklädnadsindustrien förlades till Kramfors skulle detta innebära en så avsevärd höjning av kommunens egna skatteinkomster, att skattelindringsbidraget skulle komma att minska med väsentligt mera än den beräknade merkostnaden i

frakter, och statsverket skulle alltså på den vägen inte bara hållas skadeslöst, utan till och med kunna påräkna en direkt inkomst eller minskade utgifter.

Till detta kommer, att de beräknade merkostnaderna i frakter inte heller äro ovillkorliga. Vid framräkningen av denna merkostnad har försvarets fabriksstyrelse förmodligen endast räknat med järnvägsfrakter. Då Kramfors har mycket goda sjöförbindelser, borde det inte vara ogörligt att vid en stor del av dessa transporter begagna sig av den billigare sjötrafiken. En stor del av transportererna både till och från fabriken torde med fördel kunna ske per båt, varför den beräknade merkostnaden säkerligen skulle avsevärt reduceras.

Av detta torde med tydlighet framgå, att det inte ens ur ekonomisk synpunkt är ofördelaktigt för statsverket med en förläggning till Kramfors av den planerade beklädnadsfabriken, och om vi se det ur än vidare synpunkt måste det väl vara ett gemensamt samhälleligt intresse att allvar göres av talet om en bättre fördelning av näringsföretagen över hela landet och speciellt till de ensidigt inriktade norrlandsdistrikten.

Som framgår av propositionen har också statens arbetsmarknadskommission förordat en placering av verkstaden till Kramfors.

Den ensidigt inriktade industrien i Västernorrland är ytterligt känslig för internationella rubbningar i näringslivet. Om vi också f. n. ha en exceptionell högkonjunktur, äro alla överens om att en ny förödande kris kan komma inom en inte alltför avlägsen framtid. Därest riksdagen på allvar vill förebygga skadeverkningarna av en sådan, vore det enligt vår mening betydelsefullt att placera den planerade beklädnadsfabriken till ett av de av arbetslöshet mest hemsökta områdena i vårt land.

Med stöd av vad vi sålunda anfört få vi föreslå,

att riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts i bilaga 25 till statsverkspropositionen, punkt 31, gjorda förslag med den ändringen, att den planerade beklädnadsverkstaden förlägges till Kramfors.

Stockholm i januari 1947.

Axel Nordström.

O. F. Persson.

Helmer Holmberg.